

Olli Mäenpää

10.2.2026

Perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys laeiksi asevelvollisuuslain ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain muuttamisesta (HE 72/2025 vp)

Hallituksen esityksen mukaan asevelvollisuuslakiin lisättäisiin muun muassa säännökset Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavien miesten oikeudesta hakea vapauttamisen kumoamista asevelvollisuuden suorittamisesta.

Esitykseen sisältyvien säätämisyjärjestysperustelujen mukaan lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Säätämisyjärjestysperustelujen mukaan ehdotettu sääntely koskien Ahvenanmaalaisia kotiseutuoikeuden omaavia miehiä on kuitenkin uutta. Perustuslakivaliokunta ei ole aiemmin arvioinut ehdotetun kaltaisen sääntelyn perustuslainmukaisuutta ja tästä syystä erityisesti perustuslain 127 §:ssä säädetyn maanpuolustusvelvollisuuden näkökulmasta hallitus pitää suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Perustuslain 127 § ja Ahvenanmaan itsehallintolaissa säädetty asevelvollisuuden suorittamista koskeva vapautus

Jokainen Suomen kansalainen on perustuslain 127 §:n 1 momentin perusteella velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Tämä perustuslaissa säädetty yleinen velvollisuus koskee myös sellaisia Suomen kansalaisia, jotka ovat Ahvenanmaan maakunnan asukkaita ja joilla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus. Säännöksessä tarkoitettu maanpuolustusvelvollisuus kattaa perustuslakia koskevan hallituksen esityksen perustelujen mukaan sotilaallisen maanpuolustuksen lisäksi muutkin isänmaan puolustamisen ja siinä avustamisen tavat (HE 1/1998 vp, s. 182).

Ahvenanmaalla on perustuslain 120 §:n mukaan itsehallinto sen mukaan kuin Ahvenanmaan itsehallintolaissa erikseen säädetään. Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n 1 momentin mukaan se, jolla on kotiseutuoikeus, saa asevelvollisuuden suorittamisen sijasta palvella vastaavalla tavalla luotsi- ja majakkalaitoksessa tai muussa siviilihallinnossa. Palvelusta luotsi- ja majakkalaitoksessa säädetään itsehallintolain 12 §:n 2 momentin mukaan valtakunnan lailla maakuntapäivien saatua tilaisuuden antaa lausuntonsa asiassa. Palvelusta muussa siviilihallinnossa säädetään puolestaan valtakunnan lailla, johon maakuntapäivät on antanut suostumuksensa. Kunnes tällainen palvelu luotsi- ja majakkalaitoksessa tai muussa siviilihallinnossa on järjestetty, ovat itsehallintolain 12 §:n 2 momentin mukaan ne maakunnan asukkaat, joilla on kotiseutuoikeus, vapautettuja asevelvollisuuden suorittamisesta.

Itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa tarkoitettuja laintasoisia säännöksiä palveluksesta luotsi- ja majakkalaitoksessa tai muussa siviilihallinnossa ei toistaiseksi ole säädetty. Tämä merkitsee, että tällaista palvelua ei ole järjestetty itsehallintolain säännöksessä tarkoitetulla tavalla. Ne maakunnan asukkaat, joilla on kotiseutu-oikeus, ovat tämän vuoksi Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n 2 momentin nimenomaisen säännöksen perusteella vapautettuja asevelvollisuuden suorittamisesta, kunnes tällainen palvelu on järjestetty itsehallintolain 12 §:n 2 momentin mukaisesti säädettyssä laissa.

Lakiehdotuksen perusteluissa todetaan tältä osin valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisella tai ainakin epätarkalla tavalla, että perustuslain 127 §:stä ei voida johtaa Ahvenanmaan maakunnan miespuolisten asukkaiden vapauttamista asevelvollisuuden suorittamisesta (HE, s. 40). Perustuslain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen perusteluissa viitataan kuitenkin 127 §:n yhteydessä erikseen nimenomaisesti Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:ään, jossa todetaan olevan erityissäännöksiä asevelvollisuuden suorittamisen korvaavasta muusta palveluksesta niiden henkilöiden osalta, joilla on Ahvenanmaan kotiseutu-oikeus (HE 1/1998 vp, s. 182).

Ahvenanmaan maakunnan miespuolisten asukkaiden vapauttaminen asevelvollisuuden suorittamisesta sisältyy siten perustuslain esitöiden mukaan perustuslain 127 §:ään. Tässä perustuslain säännöksessä tarkoitettu maanpuolustusvelvollisuus ei myöskään rajoitu ainoastaan sotilaalliseen maanpuolustukseen vaan sisältää muutkin isänmaan puolustamisen ja siinä avustamisen tavat, joita määritellään itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa. Kun perustuslain 127 §:n perusteisiin kuuluva vapautus asevelvollisuuden suorittamisesta on säädännäisesti määriteltä Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa, kyseisen säännöksen mukainen vapautus voidaan toteuttaa sen määrittelemillä perusteilla ja sen rajoissa.

Lakiehdotuksen 77 a §:n 1 momentin sisältämän säännösehdotuksen tarkoituksena on mahdollistaa miehelle, jolla on Ahvenanmaan kotiseutu-oikeus, hakeutua suorittamaan maanpuolustusvelvollisuus suorittamalla asevelvollisuus. Ahvenanmaan itsehallintolain sisältämän sääntelyn kannalta arvioituna ehdotettu mahdollisuus hakeutua suorittamaan asevelvollisuutta kohdistuu ehdotetun 77 a §:n 1 momentin mukaan mieheen, jolla on Ahvenanmaan kotiseutu-oikeus. Sääntely rajoittuu siten vain vapaaehtoisesti asevelvollisuuttaan suorittamaan haluavan tällaisen miehen oikeuksien ja velvollisuuksien määrittelyyn.

Ehdotetulla sääntelyllä, joka mahdollistaa asevelvollisuuden suorittamisen, ei suoraan tai välillisesti muuteta Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:ään sisältyvää asevelvollisuuden suorittamista koskevaa yleistä sääntelyä, joten kysymys ei ole itsehallintolain 69 §:ssä tarkoitetusta sääntelystä. Ehdotettu sääntely ei myöskään aiheuta välitöntä tai välillistä muutosta itsehallintolain 12 §:n säännöksiin maakunnan asukkaiden, joilla on kotiseutu-oikeus, oikeudesta olla vapautettuja asevelvollisuuden suorittamisesta, kunnes itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa tarkoitettu palvelus on järjestetty.

Perustuslaista ei voida katsoa johtuvan estettä säännökselle, jonka perusteella itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa säädetyn vapautuksen piirissä oleva mies, voi omasta aloitteestaan ja oman harkintansa perusteella hakeutua suorittamaan asevelvollisuuslaissa säädettyä asevelvollisuutta. Myöskään Ahvenanmaan itsehallinnosta tai itsehallintolaista ei aiheudu estettä ehdotetulle sääntelylle siltä osin, kuin se mahdollistaa hakeutumisen suorittamaan asevelvollisuutta.

Itsehallintolaissa säädetyn vapautuksen kumoaminen

Asevelvollisuuslakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 7 a luku, joka sisältäisi säännökset Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden ja asevelvollisuuden suorittamisen suhteesta. Mies, jolla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus, voisi 77 a §:n 1 momentin mukaan hakea Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa säädetyn asevelvollisuuden suorittamista koskevan vapautuksen kumoamista. Aluetoimisto hyväksyisi hakemuksen, kun hakija on vahvistanut hakemuksensa ja 7 a luvussa säädetyt muut edellytykset täyttyvät.

Itsehallintolain 12 §:n 1 momentin mukaan se, jolla on kotiseutuoikeus, saa asevelvollisuuden suorittamisen sijasta palvella vastaavalla tavalla luotsi- ja majakkalaitoksessa tai muussa siviilihallinnossa. Säännös ei sisällä asevelvollisuuden suorittamiseen kohdistuvaa kieltoa. Myöskään itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa säädetty vapautus asevelvollisuuden suorittamisesta ei perusta velvollisuutta olla suorittamatta asevelvollisuutta tai kiellä sen suorittamista. Tällaisesta velvollisuudesta tai kiellosta olisi perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan säädettävä lailla. Lisäksi perustuslain 127 §:ssä säädetty yleinen velvollisuus koskee sinänsä myös sellaisia Suomen kansalaisia, joilla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus.

Itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa säädetty vapautus ei siten ole esteenä sille, että kotiseutuoikeuden omaava mies hakeutuu suorittamaan asevelvollisuutta asevelvollisuuslaissa säädetyssä menettelyssä. Itsehallintolaissa säädettyä vapautusta ei näin ollen myöskään ole tarpeen kumota, jotta asevelvollisuuden suorittaminen tällaisen hakeutumisen perusteella olisi mahdollista.

Kun otetaan huomioon, että Ahvenanmaan itsehallintolaista voidaan tehdä poikkeuksia vain itsehallintolain 69 §:ssä säädetyssä järjestyksessä, itsehallintolaissa säädetyn vapautuksen kumoamisesta ei voida säätää valtakunnan lainsäädäntövallan perusteella. Koska itsehallintoviranomaiset huolehtivat itsehallintolain 23 §:n mukaan maakunnan lainsäädäntövallan piiriin kuuluvien asioiden hallinnosta, valtion viranomaisella myöskään ole toimivaltaa päättää poikkeamisesta itsehallintolaista.

Sääntelyä olisi nämä seikat huomioon ottaen välttämätöntä muotoilla niin, että se ei perustu poikkeamiseen Ahvenanmaan itsehallintolaista. Sääntely voitaisiin sen sijaan muotoilla hakemusperusteiseksi esimerkiksi niin, että mies, jolla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus, voidaan hakemuksesta hyväksyä suorittamaan asevelvollisuutta. Toimivalta hakemuksen hyväksymiseen kuuluisi aluetoimistolle. Tällainen asevelvollisuuslakiin lisättävä sääntely ei kumoaisi itsehallintolain 12 §:ssä

säädettyä vapautusta. Se se sisältäisi muutakaan poikkeusta tai muutosta itsehallintolain 12 §:ssä säädettyyn.

Hakemuksen käsittelyä koskeva sääntely

Asevelvollisuuslakiin lisättäväksi ehdotetun 77 c §:n 1 momentin mukaan aluetuomiston olisi hyväksyttävä hakemus, jos edellytykset täyttyvät. Säännös toistaa tarpeettomasti jo 77 a §:ssä säädetyn. Hakemus olisi ehdotetun 77 c §:n mukaan hylättävä, jos 77 b §:ssä säädetty edellytykset eivät täyty. Hakemuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä olisi annettava hakijalle kirjallinen päätös. Hakemuksen peruuttamiseen sovellettaisiin 2 momentin mukaan hallinnon yleislakeja, joskin tämä säännös sisältyy vain rinnakkaisteksteihin.

Jos hakemuksen hyväksymiselle ei ole edellytyksiä, se on hylättävä, kun otetaan huomioon, että jokaisella on perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeus saada asiassaan perusteltu päätös. Lisäksi hakemuksen käsittelyyn sovelletaan hallintolakia jo lain soveltamisalaa koskevan säännöksen mukaan, joten hakijalla on hallintolain 43 §:n perusteella oikeus saada kirjallinen päätös hakemukseensa. Erillinen säännös kirjallisesta päätöksestä on siten tarpeeton ja voi johtaa ongelmallisiin vastakohtaispäätelmiin hyvän hallinnon takeita määrittelevän hallintolain soveltamisesta. Hakemuksen peruuttamisesta ei säädetä hallinnon yleislaeissa, joten viittaussäännös on harhaanjohtava. Ehdotetun säännöksen tarpeellisuus on kyseenalainen ja se on osittain harhaanjohtava. Säännös olisi perusteltua poistaa.